

Tíz év után

A Magyarok Világszövetsége Jugoszláviai Országos Tanácsa által szervezett, 2000. január 13-án Zentán megtartott tanácskozás bevezető referátuma (1. rész)

Dr. Hódi Sándor
írása

1989 váratlanul felcillantotta a reményt a társadalom átalakulására, és azon belül a vajdasági magyarság nemzeti önszerveződése számára. A szovjet birodalom összeomlott, szinte óráról órára változott körülöttünk a világ. Jugoszláviában késve, nagy aggályokkal kísérve indult a pártállam lebomlásának a folyamata, amely szinte azonnal el is akadt.

Ha ma visszagondolva az okokat kutatjuk, a társadalom demokratikus átalakulása elmaradásának az okát, több mindent hiányolhatunk. Vannak, akik az igazi vezetők hiányával magyarázzák a megtorpanást. Mások - köztük jómagam, is - inkább az emberek elszántságát, a közös akaratot, a tetterőt hiányolom. Elmaradt a változás, mert az emberek többsége megrettent a jövőtől, elbizonytalanodott, várakozó állásponton maradt. Várták a változást, ahelyett, hogy a helyzet cselekvésre sarkallta volna őket. Ha kinyitjuk a rabágban felnevelt fácánok ketrecének ajtaját, hiába szabad az út számukra, a fácánok többsége nem repül el, hanem remegve bent marad a nyitott ketrecben. Ez történt e térség egyes népeivel is. Mondanám, hogy velünk is, de ez nem felel meg a valóságnak. A mi ketrecünk ajtaja egy pillanatra sem tárult fel előttünk, mozgásterünk mind a mai napig szűken behatárolt maradt. Ami persze nem jelent felmentést sem mulasztásaink, gyengeségeink, sem a kései számvetés alól.

Annyi minden történt velünk az elmúlt tíz év folyamán, hogy annak minden napjáról könyvet lehetne írni. Mégsem íródtak meg ezek a művek, ahogyan átfogó igényű elemzések sem készültek. Hogy lehet, hogy a páratlan életanyagból, amelyben részünk volt, nem születtek remekművek? Mi a magyarázata annak, hogy nincs igény a számvetésre, a történetek értelmezésére? Rejtély. Ugyanolyan rejtély, mint az, hogy a vasfüggöny lehullása után a térség népei miért nem tolongtak örömmámorban az utcákon, s miért

nem szabadultak meg egy szálíg korábbi rabtartóiktól.

Egy tanácskozás keretében aligha lehet tíz év krónikáját töviről hegyire áttekinteni, még kevésbé lehet azt a teljesség igényével kiértékelni. Nem is ez a szándékunk. Arra sem vállalkozunk, hogy leltárt készítsünk mindarról, ami nem valósult meg '89 ígéreteiből. Úgy érzem azonban, hogy miután formálisan is új évezredbe léptünk, meg kell vonnunk az elmúlt évtized mérlegét, annál inkább, mivel a XXI. század nem most kezdődött, január elsején, hanem egy évtizeddel ezelőtt.

Az elmúlt tíz esztendő terhe nehéz súlyként nehezedik ránk. Persze egy kicsit mindenre másként. A visszatekintésnél ezért többféle személyes nézőpont, többféle politikai értékelés kerülhet egymás mellé. Ami nem baj, hiszen így válik a kép hitelesebbé, teljesebbé.

Bevezető elemzés

Lássuk hát, milyen lehetőségek kínálkoztak '89-ben számunkra? Mit tudtunk megvalósítani belőlük? Milyen eredményeket könyvelhetünk el magunknak? Milyen veszteségeket szenvedtünk? Tíz év tapasztalatai alapján mik a gyengeségeink? És mi az erősségünk? Milyen veszélyeknek, fenyegetéseknek voltunk és vagyunk kitéve?

Noha a Vajdaságban élő magyar nemzetrészs sorsának vizsgálata - súlyos bajbajutottsága - felől közelítünk az elmúlt tíz év történéseihez, ez egyáltalán nem zárja ki a visszatekintés személyes jellegét. Ellenkezőleg, az elemzést az teszi hitelessé, ha konkrét szenvedő alanyokként tekintünk vissza a történetekre, nem pedig afféle kívülálló idegenként. A tanácskozás során arról próbáljunk egymásnak számot adni, hogy mit jelentett számunkra az elmúlt tíz év. Milyennek látjuk visszamenőleg? Milyen tapasztalattal szolgált számunkra? Hol és miben tévedtünk? Milyen mulasztás terhel bennünket? Ha újrakezdehetnénk, mit csinálnánk másként? És hogy miként illik bele egyéni életünkbe '89? Sikert vagy vereséget jelent-e?

Lássuk hát a vajdasági magyarság lehetőségeit, eredményeit, veszteségeit, erősségeit, gyengeségeit, a rá leselkedő veszélyeket és fe-

nyezetéseket saját sorsunk szűrőjén keresztül.

Lehetőségeink

Visszatekintésünket kezdjük talán a lehetőségekkel. Milyen esélyeket kínált számunkra '89? Az adott külső körülmények között mit lehetett ebből elérni? A kérdésre adandó választ némiképpen már a bevezető sorokban megelölegeztük. A határon túli magyar kisebbség számára nem kínálkozott túl nagy mozgáster: annak, ami csakugyan fordulatot jelentett volna, a nemzeti integrációnak nem voltak meg a feltételei. Amit viszont adott körülmények között el lehetett érni, azt a határon túli magyar kisebbségek egy-két év alatt mindenütt elérték.

Amint megteremtődtek a többpártrendszer feltételei, késlekedés nélkül minden elcsatolt nemzetrészen létrejöttek a magyar érdekvédelmi szervezetek. Mindenütt megfogalmazódott az autonómia igénye is, ennél azonban nem lehetett tovább lépni. Nemcsak a többségi népek heves ellenállása miatt, hanem azért sem, mert ehhez a törekvésekhez sem a Nyugat, sem az anyaország támogatását nem sikerült megnyerni. A Nyugat a térség stabilitását féltve, Magyarország az európai csatlakozás érdekében magukra hagyták a kisebbségeket, akik így - miközben a térségben drámai változások mentek végbe - hamar állóvízbe kerültek.

Eredményeink

Megítélésem szerint jelentős eredmények számít, hogy több évtizedes elnyomás után mindenütt megfogalmazódott a nemzeti együvé tartozás gondolata. Kimondatott ez a vajdasági magyarság részéről is, ahol a jugoszlávok jegyében zajló asszimilációs politika sokkal nagyobb pusztítást végzett a magyarság nemzet tudatában, mint az erőszakosan fellépő román vagy szlovák nacionalizmus. Eredményként könyvelhető el, hogy megerősödött a magyarságtudat, megindult a magyar társadalom szerveződése, pártok és civil szervezetek jöttek létre, megfogalmazódott és kimondatott az autonómia igénye.

Eredménynek kell tekintenünk a választásokon való önálló részvételt: a szövetségi, a köztársasági, a tartományi és a helyhatósági választásokon mandátumot szerzett magyar képviselők megjelenését a jugoszláv politikai színtéren, valamint a magyar önkormányzatok létrejöttét. És végezetül, de nem utolsósorban, nagy eredménynek számít az is, hogy politikai megszerveződésünknek és fellépésünknek köszönhetően a Nyugat tudomást szerzett a vajdasági magyarság létezéséről, sőt ma már elvileg támogatja autonómia-törekvéseinket is.

(Folyt. köv.)

Eredményeink - függetlenül külső körülményektől és a belső nehézségektől - a magyar közösség erejére és életképességére utalnak, amit kár lenne lebecsülnünk.

A tíz esztendő szörnyű megpróbáltatá-

Az elmúlt tíz esztendő bőséges tapasztalatokkal szolgált számunkra, mi mindenben voltunk és vagyunk magunk alatt. Ami talán a legszembetűnőbb emberi gyarlóságunk, az a bizalmatlanság, a szinte beteges méreteket öltő rosszhiszeműség és gyanakvás. Ami egy időben másként volt. Valószínűleg soha többé nem ismétlődnek

(Folyt. köv.)

Tíz év után

A Magyarok Világszövetsége Jugoszláviai Országos Tanácsa által szervezett, 2000. január 13-án Zentán megtartott tanácskozás bevezető referátuma (III. rész)

Dr. Hódi Sándor
írása

Gyengeségeink

Nem tudjuk, hogy a politikai szerveződés útjára lépve helyes utat választottunk-e. Sokan azt vallják, hogy a kisebbségi érdekképviselőnek meg kellett volna maradnia mozgalmi jellegűnek, mert csak az egységesen fellépő kisebbség tud eredményes tárgyalásokat folytatni a hatalommal. Mások ellenben azt róják fel, hogy már a kezdet kezdetén nem politikai párt alapon indult meg az önszerveződés, amelynek következményeit máig viseljük. A tisztázatlan pártálláspontok ugyanis kezelhetetlen mértékű feszültséggel terhelik meg a közéletet.

Ma sem könnyű ebben a kérdésben okosnak lenni. A politikai egység célszerűségét nehéz lenne elvitatni, annál inkább, mivel a közös fellépés gondolata megfelel a vajdasági magyar választópolgárok elvárásainak. Ugyanakkor saját bőrünkön kellett megtapasztalnunk, hogy a mesterségesen összetartott egység könnyen szétrobban. Ha egy közösségen belül nem tisztázódik: ki honnan jön, mit képvisel és hova tart, az sokkal súlyosabb károkat okozhat, mint a pártok közötti, egyébként természetes politikai harc.

A pártos érdekképvislettel más természetű gondjaink is vannak. Kérdéses, hogy a létszámánál fogva eleve csekély számú képviselővel rendelkezhető kisebbség képes-e érvényesíteni a nemzeti érdekeket a jogfosztó nép elsőprős számbeli többségével szemben. Nyilvánvalóan nem képes. Állampolgári jogon feltétlenül részt kell venni a politikai életben, be kell azonban látnunk, hogy a parlamentáris úton nem lehet a kisebbségek jogfosztott helyzetén változtatni, még kevésbé lehetséges nemzeti autonómiát kiharcolni. Ehhez nemzetközi nyomásra, kötelező érvényű szerveződésekre és szankciókra van szükség. Ezért a jövőt illetően politikai rövidlátás volna kizárólag a pártos ér-

dekképvisletekre hagyatkoznunk.

Gyengeségeinket, hiányosságainkat hosszasan sorolhatnánk még, külön fejezetet szentelve gyarló emberi tulajdonságainknak, úgy mint a hatalomtól való megrészegülés, politikusaink szavahihetőségének a hiánya; de gondolatébresztőnek talán ennyi is elég volt. Még egy gyengeségünkről szólnék, ami úgy tűnik, magyar fátum. Egymást érik a nagy nekibuzdulások, a nyilatkozatok - aztán minden marad a régiben. Mindig, mindent újrakezdünk - és soha, semminek nem készül el a folytatása. Ahhoz, hogy a katedrálisok felépülhessenek, tudjuk, generációk összefogására és állhatatos munkájára volt szükség. Vonatkozik ez a társadalmi célkitűzésekre is. A dél-tiroliak sem máról holnapra, hanem három évtized alatt hozták tető alá elképzelésüket. Az írekről nem is beszélve. Nálunk viszont minden politikus, minden héten új elképzelést tesz az asztalra a vajdasági magyarság jövőjére vonatkozóan, amitől ellenfeleink és támogatóink szemében egyaránt nevetségessé válnak.

Fenyegetések

A vajdasági magyarság körében többféle túlélési taktika létezett a titói Jugoszláviában. Lehetett kollaborálni és elfogadni a rendszert, sértődötten vissza lehetett vonulni a politikától, vándorbotot lehetett fogni, de be is lehetett olvadni a "nemzetek kohójába". A valóság persze ennél a sematikus felosztásnál sokkal árnyaltabb, hiszen sokan például úgy próbáltak boldogulni, hogy megfigyelő, besúgó szerepre vállalkoztak. A szabadság hiánya egyaránt megnyomorított bennünket, kit így, kit úgy, a különböző túlélési taktikákért azonban nem egyforma árat kellett fizetnünk. A korábbi évtizedekben például az asszimiláció több mint száz-ezer fővel csökkentette a vajdasági magyarság létszámát. Az utóbbi tíz évben az asszimiláció talán mérséklődött, helyette a kivándorlás vitt el újabb százazretet.

Ezt a nagy veszteséget korántsem írhatjuk csak a szerbek számlájára. Nagy szerepet játszott ebben az is, hogy a vajdasági magyarság szűkében van a nemzeti elkötelezettségű értelmiségnek, amely a bajba ju-

tott nemzet rész segítségére lehetne. Mivel nincs szellemi réteg, amely a közösség sorsával, az élet védelmével, a jövő kérdéseivel és a túlélési stratégiák kidolgozásával foglalkozna, megy minden a maga feje után, s félő, hogy a közösség szétporlad.

A népesség elöregedése, a falvak elnéptelenedése, a gyermektelenség, a rossz egészségi állapot, a rossz közérzet, a gyakori öngyilkosság régóta gyógyírárt kiált. A gyógyírt mindenütt a világon a hit, a szeretet, a másokért élés öröme, az életkedv, a sokasodás, a munka és gyarapodás jelenti az emberek számára. Mindez közösségi szellem nélkül elképzelhetetlen.

A magyar közösségre leselkedő legnagyobb veszély és fenyegetettség az éltető szellemi közeg hiánya, a lélek megroppanása, a kiüttalanságérzés, a rossz kedélyállapot. Sajnos, azon kevesek is, akik saját belső parancsra ezen az áldatlan helyzeten kívánnak változtatni, jutalom helyett meg nem értésben részesülnek, különféle gáncsoknak, sokszor személyes támadásnak vannak kitéve.

Külső tényezők

Ez a belső veszély. Vannak külső veszélyek is. Jugoszlávia sorsának alakulása további kiszámíthatatlan fordulatokat vehet. Bár nem sok okunk van rá, tételezzük fel, hogy a rendszerváltás a továbbiakban békés úton megy végbe. Ha így lenne is, sok víznek kell lefolynia a Dunán, mire a szerbek természetesnek és magától értetődőnek fogják tartani, hogy itt magyarok is élnek, akik ugyanolyan jogú polgárai az országnak, mint ők. S akiknek történetesen joguk van arról is dönteni, hogy milyen államkeretek között kívánnak élni. Megeshet, hogy e miatt a korlátozott felzárkózás miatt az egyébként sem felhőtlen viszony elmérgesedik. Az elégtelen anyagi források csak súlyosbítják a helyzetet, mint-hogy esetleg, amint erre az elmúlt évek példái figyelmeztetnek, javainkra szemet vethetnek.

De nemcsak a szerbek jelentenek számunkra veszélyt. A vallomásoktól és számvetésektől ódzkodó új-régi magyar politikai elit is sok meglepetést tartogat még számunkra. Mivel az alapvető - hatalmi és egzisztenciális - érdekeik szemben állnak a tényleges változásokkal, legfeljebb szavakban küzdenek a demokratikus átalakulásért. Ahogyan kizárólag szavakon lovagol a hasonló cipőben járó szerb politikai elit is, ezért is állt meg az idő Szerbiában, amit a harmadik évezred kezdetén még csak poszt-kommunista államnak sem nevezhetünk.

(vége)